

Tarkastusvaliokunta

Valtioneuvoston selvitys: Euroopan tilintarkastustuomioistuimen vuosikertomus Euroopan unionin talousarvion toteuttamisesta varainhoitovuonna 2020

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selvitys: Euroopan tilintarkastustuomioistuimen vuosikertomus Euroopan unionin talousarvion toteuttamisesta varainhoitovuonna 2020 (E 118/2021 vp): Asia on saapunut tarkastusvaliokuntaan mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- jäsen Hannu Takkula, Euroopan tilintarkastustuomioistuim
- kabinettipäällikkö Turo Hentilä, Euroopan tilintarkastustuomioistuim
- attasea Nita Tennilä, Euroopan tilintarkastustuomioistuim
- neuvotteleva virkamies Toni Tiala, Valtiovarain controller -toiminto, valtiovarainministeriö
- johtava tilintarkastaja Christa Laurila, Valtiontalouden tarkastusvirasto

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Valtioneuvoston kanta

Suomi pitää myönteisenä sitä, että tilintarkastustuomioistuin antaa puhtaan tarkastuslausunnon EU:n tilien luotettavuudesta sekä tulojen laillisuudesta ja asianmukaisuudesta varainhoitovuodesta 2020.

Menojen sääntöjenmukaisuuden osalta tilintarkastustuomioistuimen arvioima virhetaso ylittää edelleen kahden prosentin olennaisuusrajan kokonaisvirhetason ollessa 2,7 prosenttia. Suomi pitää valitettavana tilintarkastustuomioistuimen antamaa kielteistä lausuntoa menojen laillisuudesta ja asianmukaisuudesta. Tilintarkastustuomioistuimen arvion perusteella kokonaistilanne vastaa kuitenkin pitkälti aikaisempia vuosia kulujen korvaamiseen perustuvien maksujen virhetason pysyessä korkeana 4,0 prosentissa ja tukioikeuksiin perustuvien maksujen virhetason jäädessä alle kahden prosentin olennaisuusrajan.

Valiokunnan lausunto TrVL 3/2021 vp

Suomi katsoo, että komission on jatkettava toimenpiteitä erityisesti kulujen korvaamiseen liittyvien maksujen virhetason pienentämiseksi. Varainhoitoa on parannettava uuden monivuotisen rahoituskehyskauden käynnistyessä kaikilla aloilla sääntöjä ja hallinnointia yksinkertaistamalla. Samalla on myös huomioitava valvonnan kustannustehokkuus.

Lisäksi Suomi kiinnittää erityistä huomiota tilintarkastustuomioistuimen havaintoihin EU:n talousarvion maksamatta olevien sitoumusten määrän jatkuvasta kasvusta. Komission olisi selvitettävä yhdessä jäsenmaiden kanssa erityisesti Euroopan rakenne- ja investointirahastojen (ERI) toimeenpanon hitauteen vaikuttaneita syitä sekä huolehdittava siitä, että maksamatta jäävät sitoumukset purkautuvat aikataulussaan.

Suomi pitää tärkeänä, että tilintarkastustuomioistuimen vuosikertomuksen avulla saadaan jatkosakin riippumaton, kattava ja mahdollisimman vertailukelpoinen kuva EU:n talousarvion toimeenpanon sääntöjenmukaisuudesta ja varainhoidon tilasta.

Suomi katsoo, ettei tilintarkastustuomioistuimen havaintojen pohjalta ole olemassa erityisiä syitä olla esittämättä vastuuvapauden myöntämistä komissiolle varainhoitovuodelta 2020.

Suomi katsoo, että myös virastoille ja yhteisyrityksille voidaan suosittaa vastuuvapauden myöntämistä varainhoitovuodelta 2020, mikäli ne antavat neuvoston käsittelyn edetessä asianmukaiset selvitykset toimenpiteistä, joihin on ryhdytty tilintarkastustuomioistuimen esittämien havaintojen johdosta.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Euroopan tilintarkastustuomioistuin antaa Euroopan parlamentille ja neuvostolle vuosittain lausuman tilien luotettavuudesta sekä tilien perustana olevien toimien laillisuudesta ja asianmukaisuudesta. Tilintarkastustuomioistuimen vuosikertomus ja siihen sisältyvä tarkastuslausuma EU:n varainhoidosta muodostavat perustan vastuuvapausmenettelylle, jossa neuvoston määräänemistöllä antamasta suosituksesta EU:n parlamentti tekee poliittisen päätöksen siitä, onko komissio täyttänyt hyväksyttävästi velvollisuutensa talousarvion toteuttajana.

Valiokunta pitää myönteisenä, että tilintarkastustuomioistuin antaa jälleen puhtaan tarkastuslausun EU:n varainhoitovuoden 2020 tilien luotettavuudesta, kuten se on antanut vuodesta 2007 lukien. Tilintarkastustuomioistuimen mukaan vuoden 2020 tilinpäätös antaa kaikilta olennaisilta osiltaan oikeat ja riittävät tiedot EU:n taloudellisesta tuloksesta ja sen varoista ja vastuista vuoden lopussa. Myös vuoden 2020 tulot olivat aiempien vuosien tapaan kokonaisuutena tarkastellen lailliset ja sääntöjenmukaiset, eikä virhetaso ollut olennainen.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että tilintarkastustuomioistuin antaa toisena vuonna peräkkäin kielteisen lausunnan maksuista, koska niissä on liikaa virheitä. Kielteinen lausunto on osoituksena laajalle levinneistä ongelmista. Huolestuttavaa on myös se, että menojen arvioitu kokonaisvirhetaso on ollut viime vuosina lievässä nousussa, ja se on ylittänyt kahden prosentin olennaisuusrajan. Vuosina 2020 ja 2019 arvioitu kokonaisvirhetaso oli 2,7 prosenttia, vuonna 2018 2,6 prosenttia ja vuonna 2017 2,4 prosenttia.

Valiokunnan lausunto TrVL 3/2021 vp

Valiokunta pitää tärkeänä, että komissio ottaa käyttöön toimenpiteitä, joilla etenkin kulujen korvaamista koskevat virheet saadaan vähenemään. Valiokunta kiinnittää vakavaa huomiota siihen, että suurimmat virheriskit liittyvät vuodesta toiseen menoihin, jotka perustuvat pääasiassa kulujen korvaamiseen ja joihin sovelletaan usein monimutkaisia sääntöjä. Vuonna 2020 kulujen korvaamisesta aiheutuvien menojen (ns. suurriskisten menojen) virhetaso oli 4,0 prosenttia, vuonna 2019 4,9 prosenttia ja vuonna 2018 4,5 prosenttia. Valtaosa suuren riskin menoista liittyi koheesioalaan, maaseudun kehittämiseen ympäristö- ja ilmastotoimen alalla, tutkimushankkeisiin sekä EU:n ulkopuolisiin kehityshankkeisiin. Yleisiä virheitä olivat mm. tukeen oikeuttamattomat hankkeet ja kulut, todentavan aineiston puuttuminen sekä virheet julkisissa hankinnoissa.

Valiokunta yhtyy Suomen kantaan, jonka mukaan varainhoitoa on parannettava uuden monivuotisen rahoituskehyskauden käynnistyessä kaikilla aloilla sääntöjä ja hallinnointia yksinkertaistamalla. Samanaikaisesti tulee kiinnittää huomiota valvonnan kustannustehokkuuteen. Jotta tarkastusten tuloksellisuutta voitaisiin lisätä ja samalla vähentää tarkastustoiminnan hallinnollista taakkaa niissä maissa, joissa hallinto- ja valvontajärjestelmät toimivat, tulee tarkastuksia kohdennettaessa painottaa virheriskejä ja virheiden syitä. Valiokunta korostaa myös jäsenmaiden omaa vastuuta komission kanssa yhteisesti hallinnoitujen virheiden ennaltaehkäisyssä ja valvontajärjestelmien kehittämisessä.

Tilintarkastustuomioistuimen arvioima virhetaso kuvaa sitä rahamäärää, jota ei ole käytetty sovellettavien säännösten ja määräysten mukaisesti ja jota ei näin ollen olisi pitänyt maksaa EU:n talousarviosta. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että virhetaso itsessään ei kerro esim. petosten määrästä. Tilintarkastustuomioistuin raportoi kaikista tarkastustensa yhteydessä havaitsemistaan petosepäilyistä EU:n petostentorjuntavirastolle (OLAF). Tämä päättää, tutkiiko se tapaukset ja ryhtyykö se niiden osalta jatkotoimiin, jotka tapahtuvat tarvittaessa yhteistyössä kansallisten oikeusviranomaisten kanssa. Vuonna 2020 tilintarkastustuomioistuin raportoi kuusi petosepäilyä (yhdeksän tapausta vuonna 2019). OLAF on käynnistänyt tutkinnan kaikista näistä tapauksista.

Valiokunta on aiempien vuosien tapaan huolestunut EU:n talousarvion maksamatta olevien maksusitoumusten jatkuvasta kasvusta, mikä lisää maksumäärärahoihin kohdistuvia paineita tulevina vuosina. Vuoden 2020 lopussa maksamattomien sitoumusten määrä oli 303 miljardia euroa (vuoden 2019 lopussa 298 miljardia euroa ja vuoden 2018 lopussa 281 miljardia euroa). Kasvu on edellisiä vuosia pienempi, mikä tilintarkastustuomioistuimen mukaan johtui osittain siitä, että covid-19-pandemian torjuntaan myönnettiin lisää maksumäärärahoja.

Maksamattomien sitoumusten osalta valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että Euroopan rakenne- ja investointirahastojen (ERI-rahastot) varojen käyttö on ollut suunniteltua hitaampaa. Vaikka kaikki ERI-rahastoista jäsenvaltioille myönnettyt varat (465 miljardia euroa) oli sidottu vuoden 2020 loppuun mennessä, 45 prosenttia (209 miljardia euroa) oli yhä käyttämättä vuoden 2020 lopussa. Tämä määrä muodostaa pääosan 303 miljardin euron sitoumuksista, jotka olivat maksamatta vuoden 2020 lopussa. Valiokunta kiinnittää huomiota myös ERI-rahastojen varojen käytön suuriin eroihin eri jäsenmaissa. Esimerkiksi Suomi on käyttänyt vuoden 2020 loppuun mennessä 79 prosenttia kokonaismäärärahoistaan, kun taas kolme alhaisimman käyttöasteen jäsenvaltiota (Italia, Kroatia ja Espanja) olivat käyttäneet vain noin 45 prosenttia niille sidotuista määristä. Valiokunta pitää tärkeänä, että ERI-rahastojen varojen hitaan käytön syyt selvitetään ja huolehdi-

Valiokunnan lausunto TrVL 3/2021 vp

taan siitä, että maksamatta jäävät sitoumukset purkautuvat hyväksytyjen aikataulujen mukaisesti. Samalla tulee varmistua siitä, että jäsenvaltioiden kansallisille viranomaisille on tarjolla riittävästi varojen käyttöön liittyvää tukea ja neuvontaa.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Tarkastusvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Helsingissä 8.12.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Outi Alanko-Kahiluoto vihr
varapuheenjohtaja Merja Mäkisalo-Ropponen sd
jäsen Marko Kilpi kok
jäsen Pauli Kiuru kok
jäsen Esko Kiviranta kesk
jäsen Veijo Niemi ps
jäsen Johanna Ojala-Niemelä sd
jäsen Pia Viitanen sd

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

tarkastusneuvos Arto Mäkelä
valiokuntaneuvos Nora Grönholm